

چالش‌های توسعه اقتصادی مشهد در گفت‌وگو با دکتر ابراهیم رزائی لیبرالیسم در کمین اقتصاد زیارت

رضا حمت‌کش

دکتر ابراهیم رزائی نامی آشنا در بین اقتصاددانان ضدلیبرالیسم است. دکتر رزائی که چند صباحی است رخت بازنشستگی به تن کرده همچنان مانند یک کارشناس جوان با شور و حرارت خاصی از دیدگاه‌های اقتصادی حاکم بر قانون اساسی و وصیت‌نامه امام (ره) دفاع می‌کند و آن را نسخه شفا بخش اقتصاد ایران می‌داند آنچه در پی می‌آید خلاصه‌ای از گفت‌وگوی ما با ایشان در مورد اقتصاد زیارت و چالش‌های توسعه اقتصادی در مشهد است که از نظر خواهید گذراند.

شهرهای مذهبی مثل مشهد در امر توسعه اقتصادی و به ویژه در اقتصاد زیارت از چه الگویی باید پیروی کنند؟ آیا چیزی غیر از نسخه‌های سکولار برای توسعه این شهر وجود دارد؟ آیا مسیر و نحوه توسعه مشهد باید در دست سرمایه داران باشد یا دولت سیاست‌گذاری خاصی باید آن را در کنترل بگیرد یا آنکه روش دیگری وجود دارد؟

یک الگو در قانون اساسی داریم که اقتصاد وسیله است و نه هدف. اصل دیگری هم هست که می‌گوید هر چه می‌توانیم باید تولید و سپس مصرف کنیم و وابستگی نباید وجود باشد و ثروت باید در مزرعه و صنعت سرمایه شود. در بخش‌هایی که برای کشور ضرورت دارد و سودش کم است، بخش‌های دولتی و تعاونی باید سرمایه‌گذاری کنند. این‌ها نشان می‌دهد که الگویی بسیار قوی در اسناد ملی ما وجود دارد. اما علی‌رغم این مسئولین الگوی سرمایه‌گذاری لیبرال را پیاده کرده‌اند که نتایج آن فجایع اقتصادی است که در حال حاضر شاهد رخ دادن آن هستیم.

از یک نظر نباید تفاوتی بین این دو دیدگاه باشد. یعنی کسی که در ایران رئیس‌جمهور، وزیر یا مدیر کل می‌شود در درجه اول مسلمان بوده، قانون اساسی را قبول دارد و به محتوای آن ایمان داشته و وظایف خود را بر این

مدل توسعه مشهد مشخصاً از نگاه اقتصاد باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟ و نقطه مطلوب در برنامه‌ریزی برای الگوی توسعه مشهد چیست؟

اولین سوال این است که اقتصاد از نگاه مسئولین پیرو یک الگوی سرمایه‌داری است؟ زیرا در الگوی سرمایه‌داری فقط سود مادی ملاک است و مفاهیم معنوی جایگاهی ندارد. در حال حاضر در عمل همین کار صورت می‌گیرد. و این موضوعی است که در تضاد با هدف زیارت بوده و قابل‌پذیرش نیست. اما اگر اقتصاد را با الگویی که در قانون اساسی و زندگی امامان هست نگاه کنیم و وسیله‌ای است که از تولید، توزیع و مصرف صحبت می‌کند. اقتصاد در زندگی انسان‌ها اهمیت زیادی دارد اما نوع نگاه به اقتصاد مهم‌تر است. قبلاً سودپرستان مورد ناسزاگویی مردم نیز قرار می‌گرفتند اما اکنون همان افراد، افرادی مشخص و فهمیده‌تلقی می‌شوند.

قبل از زمان رضا شاه به علت این که تحت تهاجم فرهنگی غرب بودیم الگوی توسعه سرمایه‌داری به ما تلقین می‌شد اما بعد از انقلاب، در دوره سازندگی الگوی سرمایه‌داری لیبرال را پیاده کرد که این الگو همچنان ادامه پیدا کرده است. و عده‌ای که به نفع‌شان بود در این الگو شرکت کردند. دانشگاه‌ها، هم در تصرف همین نظریه‌ها هستند.

در مشهد که یکی از موقوفات بزرگ، موقوفات امام (رضاع) است باید مدیریت جدیدی ایجاد شود به صورتی که ضمن کسب درآمد، به مدل اقتصادی اسلام که همان تعاون است نزدیک شود.

قبل از اصلاحات ارضی، تولید محصولات کشاورزی به شکل گسترده‌ای در اراضی اوقافی انجام می‌شد که نمونه‌ای بود از یک رفتار اقتصادی اسلامی و مبین توجه کردن به دیگران و جامعه بجای توجه صرف به سود خود بود.

در مشهد یکی از مناطق کشاورزی و فضای سبز که در بهترین نقطه شهر و متعلق به یکی از نهادهای مذهبی معروف بود در طول چندسال خشکانده و تبدیل به یک مرکز تجاری شد.

بله این کار الگوی مدیریتی است که فقط به سود فکر می‌کند و در مقابل تأثیر منفی برای فردی که این مکان را وقف کرده می‌گذارد. متأسفانه

دانشگاه‌های ما هم، همان مدیریت سرمایه‌داری را از آمریکا و این طرف و آن طرف آورده و تدریس می‌کنند. الگوی مدیریت سرمایه‌داری در کشورهای اسلامی، معروف به مدل آلمانی و ژاپنی است. یعنی صرفاً سود سرمایه‌داری نیست. قابل مقایسه با مدل آمریکایی نیست اما همه باز هم دچار مشکلات جدی هستند، آنها مدلی تحت عنوان «سود در چهار چوب منافع ملی» دارند.

آستان قدس می‌تواند کارهای عظیمی همراه با ایجاد اشتغال و کسب درآمد انجام دهد که این تعداد زائر از این امکانات برای تغذیه و گردشگری با مفهوم مذهبی و نه صرفاً گردشگری به معنای گشتن بدون مفاهیم دینی استفاده کنند. سوغات و تولیدات صنایع دستی را هم می‌توان به سمت مفاهیم مذهبی و دینی هدایت کرد. می‌توان برنامه‌هایی داشت تا زائرین خارجی، علاوه بر مشهد و مسائل مذهبی با ایران و فرهنگش نیز آشنا شوند که این‌ها مجموعه‌هایی هستند که می‌توانند درآمدزایی پایدار داشته باشند. این اقتصاد نیاز به مطرح شدن در سطح اجرایی و مدیریتی دارد که در این صورت مجموعه‌ای از تولید کنندگان و توزیع کنندگان را در برمی‌گیرد.

نیازهای زائرین به قصد زیارت چند روزه خیلی متفاوت‌تر از نیازهای مجاورین است و به نظر می‌رسد مسأله توسعه مشهد باید با عنایت به هر دو گروه اتفاق بیفتد. آیا در این دو مسأله تناقضی وجود دارد؟

تناقض وجود دارد. مسئولین ما در پذیرش مسئولیت کوتاهی کرده و باید فضا سازی شهری و کنترل مغازه‌ها به گونه‌ای باشد که مجاوران نسبت به زائران در هنگام خرید اجحاف نکنند.

شهرداری باید فضای اطراف حرم را به گونه‌ای مورد استفاده قرار دهد که یادآور زیارتی بودن مشهد و جنبه‌های روحانی باشد. مسئولین و دستگاه‌های اداری باید در زیباسازی، فضا سازی شهر، مجوز کسب و کارها و تغییر کاربری کنترل داشته باشند و حتی انتخاب شهردار مشهد باید با این دید انجام شود. طبقات پایین جامعه هیچ تضادی با زائر ندارند ولی سرمایه‌داران این تضاد را دارند و متأسفانه کار دولت در تهران با انجام هزینه‌های سنگین بیشتر در فکر تامین خواسته‌های طبقات پولدار